

De achtertuin van Jochem Kühnen, zomer 2024 (Foto: Jochem Kühnen)

Een nieuwe benadering voor ecologisch tuinieren

Streektuinen

Tekst: Rolf Schuttenhelm

Een ecologische tuin met inheemse planten kan een waar Walhalla zijn voor de biodiversiteit. Dat leren we van tuinpionier Jochem Kühnen. Onlangs spotte hij de 2500ste soort die op eigen kracht zijn tuin had weten te bereiken. Dat is een bescheiden hoektuin van slechts honderd vierkante meter, bij een doodnormaal rijtjeshuis in een dorp achter Nijmegen. Conclusie: ook een kleine tuin moet je niet onderschatten als potentieel leefgebied.

Wat als er een straat verderop nog zo'n tuin is? Verderop in de wijk nog vijf - en door heel Nederland vele duizenden? Die tuinen zijn dan niet alleen mini-leefgebiedjes, maar óók iets anders: stapstenen. Samen vormen die duizenden stapstenen dan een netwerk. Zo'n netwerk kan gebruikt worden door bijvoorbeeld egels en padden, maar ook door nachtvlinders, cicaden, bladluizen, zweefvliegen, goudwespen, noem maar op - om door het landschap te kunnen reizen, óók dwars door de bebouwde kom.

Ecologische haarvaten

Künnen is, samen met vele honderden andere tuiniers, aangesloten bij een nieuw initiatief: Streektuinen. Dat is een collectieve poging om bestaande en toekomstige ecologische tuinen in Nederland met elkaar te verbinden tot een reusachtig netwerk van piepkleine groene haarvaatjes - én dat netwerk vervolgens ook zo goed mogelijk te laten aansluiten op veel grotere ecologische structuren. Dat zijn ten eerste natuurlijk de onmisbare robuuste natuurgebieden. Maar daarnaast ook structuren - oud én nieuw - die het cultuurland ingaan, zoals heggen, kruidenrijke oevers en bloemrijke dijken. En structuren die zelfs reiken tot in de bebouwde kom, zoals ecologisch beheerde wegbermen. Streektuinen is daarom partner geworden van het zeer belangrijke en overkoepelende Deltaplan Biodiversiteitsherstel. Maar die noodzakelijke samenhang vraagt ook iets van de tuinen zelf. De vraag is daarbij voorlopig

‘Maak van jouw tuin een stapsteen voor de unieke natuur bij jou in de buurt’

misschien nog belangrijker dan de poging deze te beantwoorden. Hoe kunnen we het netwerk van kleine haarvaten van tuinen optimaal laten communiceren met de grotere ecologie van het buitengebied?

Werken met ‘streekplanten’

Streektuinen zoeken gezamenlijk het antwoord hierop. Door in elk geval bij ecologische tuinen geen eenheidsworst te propageren - maar steeds te proberen een koppeling te leggen met de bestaande natuurwaarden uit de omgeving van de tuin. Een tuin die dát nastreeft, is een streektuin. Omdat de invulling van dat streven verschilt van tuin

tot tuin, én van gebied tot gebied, heeft een streektuin verder geen al te strakke definitie, maar staat een belangrijke intentie centraal: ‘de lokale biodiversiteit welkom heten in jouw tuin’.

Centraal in die methode blijft het werken met inheemse planten, maar dan met extra focus op lokaal ecologisch belangrijke ‘streeksoorten’. Ook dan laat het concept nog veel ruimte voor eigen invulling. Zo kan een streektuin zich richten op (nabootsing van) een volledige plantengemeenschap die kenmerkend is voor een streek (en bijvoorbeeld insecten die daarmee in samenhang leven), of als ander uiterste zich in intentie richten op één specifieke soort.

Sleedoornpagevoortuin

Wie bijvoorbeeld in het verspreidingsgebied van de sleedoornpage woont, kan om die reden bewust een sleedoorn aanplanten. Zo kennen we een piepkleine ‘streek-voortuin’ in Hattem, van hooguit vijftien vierkante meter groot - waar de bewoners nu al drie jaar op rij kunnen genieten van het fladderen van deze zeldzame vlinder en na goed speuren de eitjes terugvinden op de twijgen van sleedoorns die ze er bewust geplant hebben, juist vanwege hun hoge ecologische waarde. Die kleine tuin levert vervolgens een hoogwaardige bijdrage aan versterking van de lokale populatie van deze doorgaans toch behoorlijk kieskeurige vlinder. Hoe kun je hier als hovenier of gewoon als particuliere tuineigenaar rekening mee proberen te houden? Natuurlijk is het mogelijk om per streek een reeks aandachtssoorten aan te bevelen. Bijvoor-

(Foto: Rolf Schuttenhelm)

Ecologisch beheerde bermen kunnen de bebouwde kom met het buitengebied verbinden

beeld specifieke streekplanten die bijgeplant kunnen worden, of een mengsel van streekkeigen bloeiende kruiden (de 'Streektuinmengsels' die kwekerij Cruydt-Hoeck heeft samengesteld) dat gezaaid kan worden.

Voor wie snel klaar wil zijn, is het prima om op deze wijze een aantal streekplanten toe te voegen. We doen dit in samenwerking met Stichting Straatboer ook zelf, door streekplanten bij te planten in nieuwe tuinen bij sociale huurwoningen. Daarbij vertellen we ook steeds iets over die specifieke plant en soorten die er lokaal mee samenleven.

Aansluiten bij bestaande natuurwaarden

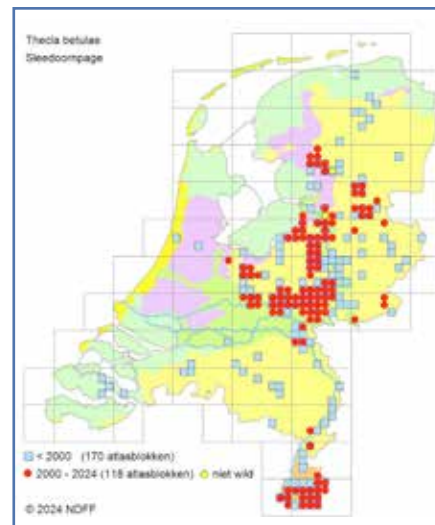
Voor een ecologisch optimaal resultaat kun je nog een stap verder gaan, met een maatwerk aanpak. Dat begint bij de analyse van eventueel al bestaande natuurwaarden in de tuin. Wat is de ecologische kracht? Staan er bijvoorbeeld oude inheemse bomen, is er misschien zelfs sprake van een bosbodem? Of, het andere uiterste: gaat het om braakliggende grond - of een bestaande tuin die dusdanig kunstmatig is, dat deze beter volledig op de schop kan? Dan zijn er natuurlijk de bekende tuinvragen: overheerst de schaduw, of is er juist veel zon? Is er ruimte om gradiënten te maken - bijvoorbeeld een vochtige hoek met mogelijkheden voor vochtminnende soorten naast een deel dat juist geschikt is voor droogtebestendige kruiden?

Vervolgens kan het helpen een bewuste keuze te maken over het gewenste natuurbeeld. Welke ecologische waarden wil de tuin tot bloei laten komen? Is er bijvoorbeeld een

Het natuurlijke, niet aangeplante verspreidingsgebied van sleedoorn (Uit: Inheemse bomen en struiken, B. Maes)

natuurtype in de buurt waar de tuin - als een stapsteen - aansluiting bij wil zoeken? En wat is ervoor nodig om dat natuurtype na te bootsen? Als dat natuurtype een stroomdalgrasland is, is de tuin wellicht te zuur - en is bekalken een optie. Als de tuin voorheen bemest is met stikstof en fosfaten uit bijvoorbeeld tuinaarde of gazonmest kan bewuste verschraling flink helpen

Verspreidingskaartje van sleedoornpage (Bron: NDFF)

- bijvoorbeeld door de grasmat af te steken en te verwijderen.

Streekwilgen en hun wensen

Draaien aan dergelijke knoppen kan de tuin een betere uitgangspositie geven om aansluiting te vinden bij de natuur in de streek. Vervolgens kunnen er geschikte groeiplekken voor specifieke soorten gecreëerd worden. Laten we wilgen als voor-

Honingbij op bittere wilg (Foto: Arie Koster)

Sleedoornpage (Foto: Vlinderstichting/Kars Veling)

beeld nemen (omdat ze zoveel leven aantrekken). In laagveengebieden en rond de grote rivieren, zal de keuze snel op de schietwilg vallen. Dat heeft een landschappelijke, culturele en voor veel tuiniers ook praktische reden: de schietwilg is de makkelijkste wilg om te knotten - één rechte stam onderaan, en daar boven een beheersbaar kapsel van twijgen. Maar wat als je een droge zandtuin bij de Sallandse Heuvelrug hebt? Dan is de boswilg de perfecte streeksoort, ook een boomvormende wilg die goed te knotten valt. Ligt de tuin in het Vechtdal? Dan wil je misschien wel een bittere wilg - want dat is daar de meest onderscheidende soort. De bittere wilg is juist een lage struikvormer langs oevers met kalkrijk water. Dat is een milieu dat je kunt nabootsen, door niet alleen een poel te graven, maar ook wat kalk toe te voegen. Ga je nóg een streek noordelijker, dan beland je in het Reestdal. Daar is de laurierwilg de kenmerkende soort. Die heeft liever een wat zure

humeuze bodem - kalk kun je daar dus achterwege laten. Zodra zulke geschikte groeiplekken er zijn, is de finishing touch inderdaad het gericht planten of zaaien van specifieke streeksoorten.

De kunst van het weglaten

Als de tuin al vol met streekeigen soorten blijkt te staan, valt het ook nog om te draaien. Die bestaande vegetatie omarmen - en meer centraal zetten in het tuinconcept - door bijvoorbeeld cultivars of gebiedsvreemde soorten er tussen-uit te halen.

Zo kunnen ook prachtige bloemenweides ontstaan zonder te zaaien, maar door uitsluitend verschrappend te maaien - en de (streekeigen!) aanwaaisoorten de rest te laten doen. In plaats van een bonte (gezaaide) potpourri kan dat resulteren in een geel gazon vol met kleine leeuwentand, een roze weide vol pinksterbloem of een paars veld vol met brunel - in alle gevallen een situatie met hoge waarde voor

Streektuinen

Meer weten over Streektuinen?

Op [Streektuinen.nl](https://streektuinen.nl) staat veel informatie. Met hulp van experts is Nederland ingedeeld in 25 ecologische streken - en voor elke streek worden voorbeelden gegeven van bijzondere natuurwaarden, 'icoonsoorten' en tuintips. Meedoen heeft een laagdrempelige start en het wordt zeer gewaardeerd als mensen hun eigen balkon, tuin of erf aanmelden op de website - en daarmee weer een klein haarvaatje toevoegen aan het gedroomde nationale netwerk!

insecten. Zo kan ook de aanleg van een biodiverse streektuin de kunst van het weglaten zijn - en het omarmen van wat er wél is...

Rolf Schuttenhelm is een van de initiatiefnemers van Streektuinen.